

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Projekt **ŠABLONY NA GVM**

registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0948

III-2 Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

1. Mechanika

1. 4. Newtonovy zákony 2

Autor:	Aleš Trojánek
Jazyk:	čeština
Datum vyhotovení:	prosinec 2012
Cílová skupina:	žáci gymnázia: 1. ročník čtyřletého studia a 5. ročník osmiletého studia, maturitní ročník, věk 16-19 let
Druh učebního materiálu:	podpora a doplnění výuky fyziky, materiál je určen i pro samostatnou práci žáků
Očekávaný výstup:	žáci si osvojí řešení typických fyzikálních úloh (Newtonovy zákony)
Anotace:	Učební materiál obsahuje vzorové příklady a úlohy z části – dynamika. Může sloužit při výkladu, procvičování i pro samostatnou práci žáků. Velmi vhodný je pro přípravu k maturitní zkoušce z fyziky.

1. 4. Newtonovy zákony 2

Úvodní poznámka

V tomto textu, podobně jako v předchozím (1. 3. Newtonovy zákony 1), budeme procvičovat řešení typických úloh, při nichž uplatníme znalost Newtonových zákonů. Příklady a úlohy jsou většinou strukturovány tak, aby postupně naváděly na správné řešení.

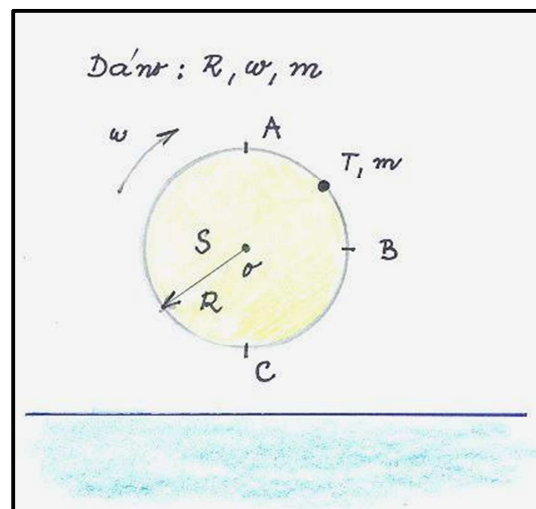
Úkoly k příkladům 1, 2 a k úloze 1.

1. Určete zrychlení $\vec{a}$ tělesa T. Zakreslete je.
2. Určete výslednici sil působících na T. Zakreslete ji.
3. Vyjmenujte všechny síly působící na T, uveďte, co (tj. který objekt) je vyvozuje, a uveďte jejich působiště a vlastnosti. Určete ty z nich, které určit lze, a zakreslete je.

Příklad 1

(Jedná se PŘÍKLAD 3. 9 z [1], s. 41.)

Na okraji kotouče o poloměru $R = 50$ cm, který se rovnoměrně otáčí kolem vodorovné osy o úhlovou rychlostí $\omega = 5,0 \text{ rad}\cdot\text{s}^{-1}$, je připevněna malá kulička T o hmotnosti $m = 0,20$ kg. Odpor vzduchu je zanedbatelný. Řešte úlohy 1, 2, 3.

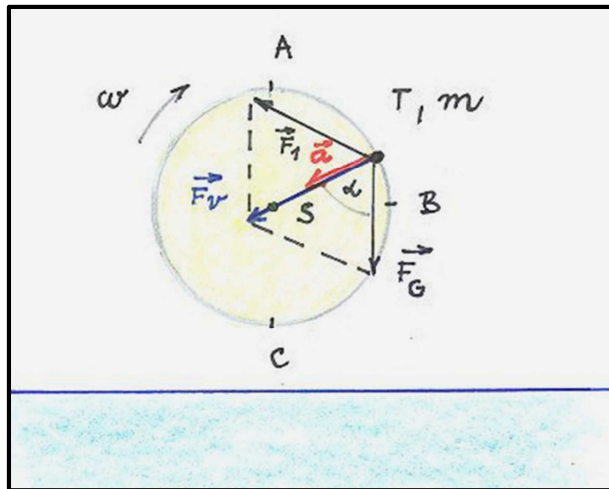
Obr. 1

Řešení:

1. $\vec{a} = ?$ Kulička T koná rovnoměrný pohyb po kružnici, takže $\vec{a}$ míří do jejího středu S a má velikost $a = \omega^2 R = \dots = 12,5 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$.
2. $\vec{F}_v = ?$ $\vec{F}_v = m\vec{a}$, $\vec{F}_v \uparrow \vec{a}$, $F_v = ma = \dots = 2,5 \text{ N}$.
3. Síly ? a) Tíhová síla $\vec{F}_G$, $F_G = mg = \dots = 2,0 \text{ N}$, b) síla $\vec{F}_1$, kterou působí kotouč a pro kterou platí $\vec{F}_G + \vec{F}_1 = \vec{F}_v$. Její velikost a směr by bylo možno určit, kdyby byl např. znám úhel α .

Řešení je znázorněno v obr. 2.

Doporučení: Řešte tento příklad pro T v bodech A, B, C .

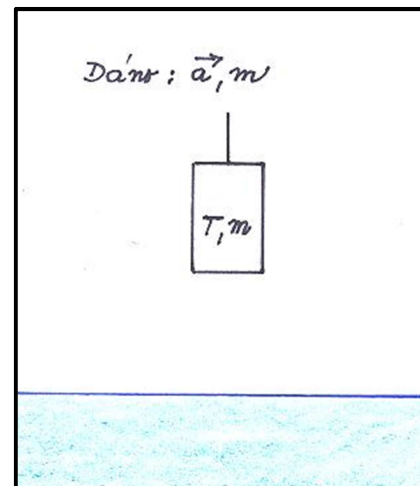

Obr. 2

Příklad 2

(Jedná se PŘÍKLAD 3. 10 z [1], s. 41.)

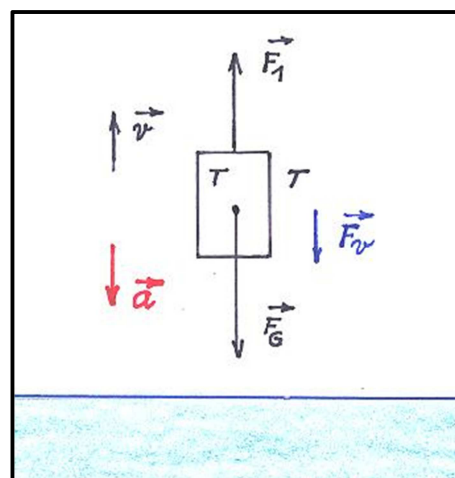
Těleso T o hmotnosti $m = 80 \text{ kg}$ zvedáno jeřábem ve svislém směru s klesající rychlostí se zrychlením $\vec{a}$ o velikosti $a = 1,5 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$. Řešte úkoly 1, 2, 3.

Obr. 3

Řešení:

- $\vec{a} = ?$ T stoupá, jeho rychlost se zmenšuje, $\vec{a}$ míří dolů. Viz obr. 4.
- $\vec{F}_v = m\vec{a}$, $F_v = ma = \dots = 1,2 \cdot 10^2 \text{ N}$, $\vec{F}_v \uparrow \vec{a}$.
- a) $\vec{F}_G$, $F_G = 8,0 \cdot 10^2 \text{ N}$, b) síla $\vec{F}_1$, kterou působí lano. Míří svisle vzhůru a platí pro ni $\vec{F}_G + \vec{F}_1 = \vec{F}_v$,
 $F_1 = F_G - F_v = 6,8 \cdot 10^2 \text{ N}$.

Obr. 4

Úloha 1

(Jedná se úlohu 3.2 U z [1], s. 82.)

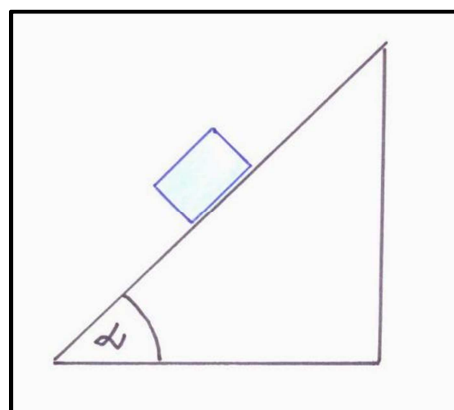
V kabině výtahu, který začíná stoupat se zrychlením o velikosti $a = 2 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$, leží bedna T o hmotnosti $m = 50 \text{ kg}$. Řešte úkoly 1, 2, 3.

[Výsledky: 1. $\vec{a} \uparrow \downarrow \vec{g}$, $a = 2 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$, 2. $\vec{F}_v \uparrow \vec{a}$, $F_v = 100 \text{ N}$, 3. $\vec{F}_G \uparrow \vec{g}$, $F_G = 500 \text{ N}$, $\vec{F}_1$ – síla, kterou působí podlaha, $\vec{F}_1 \uparrow \downarrow \vec{g}$, $F_1 = 600 \text{ N}$.]

Příklad 2

(Příklad vznikl úpravou úlohy 14 C z [2], s. 135.)

Součinitel smykového tření v situaci znázorněné na obr. 5 je $f = 0,20$. Jaké zrychlení má kostka, která klesá podél nakloněné roviny? ($\alpha = 60^\circ$.)

Obr. 5

Řešení:

Na kostku působí tíhová síla $\vec{F}_G$ a síla $\vec{R}$ od nakloněné roviny, pro kterou platí $\vec{R} = \vec{R}_1 + \vec{R}_2$, viz obr. 6. $\vec{R}_2$ je třecí síla. Pro výslednou sílu platí: $\vec{F}_v = \vec{F}_G + \vec{R} = \vec{F}_{Gt} + \vec{F}_{Gn} + \vec{R}_1 + \vec{R}_2 = \vec{F}_{Gt} + \vec{R}_2$. Velikosti sil vyjádříme takto: $F_{Gt} = mg \sin \alpha$, $R_2 = F_t = f F_{Gn} = f mg \cos \alpha$. Pro velikost výsledné síly dostaneme:

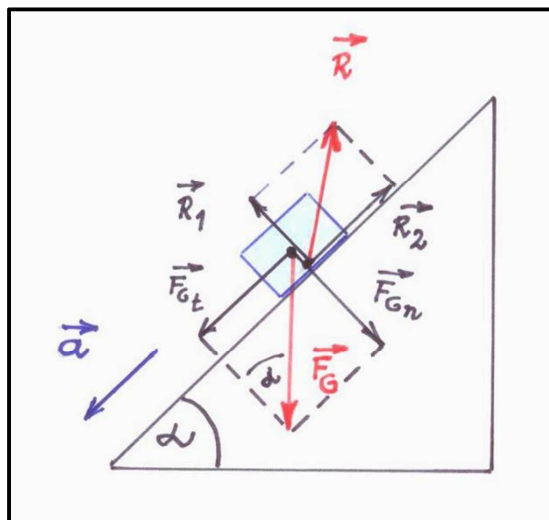
$$ma = mg \sin \alpha - f mg \cos \alpha.$$

Velikost zrychlení je

$$a = g \sin \alpha - f g \cos \alpha = \dots = 7,7 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2}.$$

Zrychlení $\vec{a}$ má směr nakloněné roviny. ($\vec{a} \uparrow \vec{F}_v$, výsledná síla není pro přehlednost do obr. 6 zakreslena.)

Doplňující úkol: Jaké zrychlení má kostka, která byla vržena podél nakloněné roviny vzhůru a dosud stoupá?

Obr. 6

Úloha 2

(Jedná se úlohu 24 Ú z [2], s. 136.)

Vepřik klouže po dřevěné skluzavce o úhlu sklonu 35° dvakrát déle, než kdyby skluzavka byla dokonale hladká. Určete součinitel smykového tření.

Návod: Situaci si v obou případech načrtněte a zakreslete všechny síly, které na vepřika působily.

[Výsledek: $f = 0,53$.]

Literatura:

- [1] ŠANTAVÝ, I., TROJÁNEK, A.: *Fyzika. Příprava k přijímacím zkouškám na vysoké školy*. Prometheus, Praha 2000. ISBN 80-7196-138-8.
- [2] HALLIDAY, D., RESNICK, J., WALKER, J.: *Fyzika. (Vysokoškolská učebnice obecné fyziky.)* VUT v Brně - nakladatelství VUTIUM a Prometheus, Brno 2001. Dotisk 2003. ISBN 80-214-1868-0.

Zdroje obrázků:

Obr. 1 – 6 zhotovil Aleš Trojánek a jsou určeny pro bezplatné používání pro potřeby výuky a vzdělávání na všech typech škol a školských zařízení.